

„Wychowanie w Rodzinie” t. XI (1/2015)

nadesłany: 14.08.2014 r. – przyjęty: 16.06.2015 r.

Marzena RUSZKOWSKA*

Akceptacja alternatywnych form życia rodzinnego przez studentów powiatu bialskiego

Acceptance of alternative forms of family life by students
of the Bialskie region

Streszczenie

Artykuł opisuje popularność alternatywnych form życia rodzinnego wśród młodzieży miejskiej i wiejskiej zamieszkującej powiat bialski. Zawiera omówienie wyników ankiety przeprowadzonej na przełomie 2013/2014 roku i stanowi próbę odpowiedzi na pytania czy i na ile związki nieformalne są alternatywą dla małżeństwa i rodziny; czy młodzi ludzie mają świadomość skutków prawnych funkcjonowania w tzw. wolnych związkach i czy mają one wpływ na dziecko, jeśli się pojawia w takiej relacji.

Słowa kluczowe: alternatywne formy życia rodzinnego, powiat bialski, zagrożenia życia rodzinnego.

Abstract

The article describes the popularity of alternative forms of family life among young people living in urban and rural settings of the Bialski region. It contains a discussion of the results of a survey conducted at the turn of 2013/2014, and an attempt to answer the

* e-mail: r-ska.marzena@wp.pl

Katedra Nauk Humanistycznych i Społecznych, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, ul. Sidorska 102, 21–500 Biała Podlaska, Polska.

question whether and, if so how, informal relationships are an alternative to marriage and family, whether young people are aware of the legal consequences of staying in so-called free relationships, and whether they have an impact on a child if it results from such a relationship.

Keywords: alternative forms of family life, Bialski region, threats to family life.

Wstęp

Na funkcjonowanie oraz trwałość małżeństwa i rodziny, według Leona Dyczewskiego¹, mają wpływ takie zjawiska kulturowe, jak: wolność i różnorodność wyboru, osłabienie motywacji religijnej, brak stałych, relatywnych zasad w życiu publicznym i prywatnym, akcentowanie szczęścia osobistego i upowszechnianie przeżywania przyjemności, pomijanie społecznego charakteru małżeństwa i rodziny. Instytucja małżeństwa ze swej natury stanowi podstawową jednostkę społecznej organizacji, posiadającą formalny status, wynikającą ze społecznych norm, uregulowań prawnych i religijnych.

W obecnym społeczeństwie, uchodzącym za nowoczesne, obok akceptacji form życia małżeńsko-rodzinnego, wzrasta poziom aprobaty społecznej dla coraz częściej pojawiających się różnego rodzaju związków niesformalizowanych, związków małżeńskich zawieranych powtórnie, po uprzednim rozwiązaniu poprzedniego małżeństwa, rodzin rekonstruowanych, kobiet decydujących się na samotne macierzyństwo nie z konieczności, lecz z wyboru itp. Wśród tych form zastępujących tradycyjne małżeństwo, opartych na dobrowolnej więzi, wyróżnić można, za Dyczewskim² m.in.: formy alternatywne, tj.: singli, związki DINKS, Związek LAT, związki nieformalne, niezalegalizowane, niemalżeńskie – konkubinaty, kohabitacja. Daniel Jabłoński i Lech Ostasz³ jeszcze szerzej rozumieją alternatywne formy życia rodzinnego, wymieniają wśród nich bowiem także: związki homoseksualne, rodziny zastępcze, samotne rodzicielstwo.

Powszechnie przyjmuje się, że zagrożenia życia rodzinnego spowodowane mnogością i popularnością występowania alternatywnych form życia rodzinnego i związków nieformalnych prowadzą do licznych konsekwencji natury psychologicznej i społecznej, a także poważnych zaburzeń w prawidłowym funkcjonowaniu zarówno osób dorosłych, jak i dzieci. Przez niektórych badaczy problemu zjawisko powszechności alternatywnych związków współżycia dwojga ludzi

¹ L. Dyczewski, *Małżeństwo i rodzina upragnionymi wartościami młodego pokolenia*, [w:] Tenże (red.), *Małżeństwo i rodzina w nowoczesnym społeczeństwie*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2008, s. 12.

² Tamże, s. 18–20.

³ S. Kawula, *Pedagogika społeczna. Dzisiaj i Jutro*, Wydawnictwo „Akapit”, Toruń 2012, s. 126–127, cyt. za: D. Jabłoński, L. Ostasz, *Zarys wiedzy o małżeństwie, kohabitacji, konkubinacie. Perspektywa antropologii kulturowej i ogólnej*, Adiaphora, Olsztyn 2001.

postrzegane jest jako kryzys małżeństwa i rodziny (Anna Kwak, Edward Rosset)⁴. O kryzysie możemy mówić jeśli za jego kryterium przyjmiemy familiocentryzm i uznanie tradycyjnej rodziny nuklearnej za jedyną formę pozwalającą na zaspokajanie potrzeb członków rodziny i prawidłową realizację jej funkcji⁵. Nie oznacza to jednak, iż wszelkie inne układy życia małżeńsko-rodzinnego czy rodzinnego nie są w stanie zapewnić człowiekowi większego lub mniejszego poczucia bezpieczeństwa, czy przynależności.

W niniejszej publikacji autorka chciała sprawdzić na ile przemiany małżeństwa i polskiej rodziny dotyczą powiatu bialskiego, będącego częścią województwa lubelskiego, gdzie dominują małe miasteczka i tereny wiejskie. Powiat ten liczy około 114 tys. mieszkańców, a jego stolicą jest miasto Biała Podlaska, utworzony został w 1999 roku i jest to największy powiat w województwie i trzeci co do wielkości w Polsce. Biorąc pod uwagę liczne przeobrażenia małżeńsko-rodzinne i niemożność przeanalizowania wszystkich alternatywnych form, autorka skoncentrowała się na związkach nieformalnych, nie usankcjonowanych prawnie i ich popularności wśród młodych ludzi zamieszkujących zarówno tereny miejskie, jak i wiejskie tegoż powiatu.

Teren badawczy i próba badana

Materiał empiryczny pozyskany został dzięki badaniom sondażowym przeprowadzonym przez autorkę na przełomie 2013/2014 roku, za pomocą ankiety, wśród młodzieży studiującej w wieku 19–27 lat, zamieszkującej powiat bialski. Badaniom poddano 70 młodych ludzi, w tym 40 kobiet i 30 mężczyzn, pochodzących, w porównywalnym wymiarze, zarówno ze środowiska miejskiego (teren miasta Biała Podlaska, Międzyrzec Podlaski, Terespol), jak i wiejskiego (różne wsie powiatu bialskiego). Pytania zamieszczone w krótkiej ankiecie były pytaniami głównie otwartymi (osiem pytań z 10 zamieszczonych), gdzie respondenci nie dysponowali gotowymi odpowiedziami. Tylko dwa pytania miały charakter półotwarty, w których, oprócz zaproponowanych wyborów, osoby badane mogły dodać coś od siebie. Studenci poproszeni zostali o określenie: Czy w sytuacji wyboru woleliby funkcjonować w związku małżeńskim czy związku nieformalnym? Jakie powody przyczyniają się do podejmowania takich decyzji? Ponadto, istotną kwestią wydawało się poznanie świadomości młodych ludzi co do skutków prawnych funkcjonowania w tzw. wolnych związkach i wpływu

⁴ Zob.: A. Kwak, *Alternatywne formy życia rodzinnego – ciągłość i zmiana*, [w:] H. Cudak (red.), *Rodzina polska u progu XXI wieku*, MWSHP, Łowicz 1997; Taż, *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005; E. Rosset, *Rozwody*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1986, s. 135.

⁵ D. Gębuś, *Czy kryzys rodziny? Plany życiowe młodych ludzi u progu dorosłości*, [w:] J.M. Garbula, A. Zakrzewska, W. Sawczuk (red.), *Świat rodziny. Perspektywa interdyscyplinarna. Wobec trwania i zmiany*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013, s. 142.

tego typu wyborów na dziecko jeśli się pojawia w takiej relacji. Autorka poprosiła również o odpowiedź na pytanie: Czy docelowo respondenci chcieliby zalegalizowania związku? i ile czasu na realizację tego celu by potrzebowali?

Analiza uzyskanych danych

Spośród badanych 42 osoby wybrałyby związek małżeński, zaś 28 pozostałoby w związkach nieformalnych (16 kobiet i 12 mężczyzn), przy czym zaznaczyć należy, iż prawie 90% kobiet i 75% mężczyzn pragnie docelowo zalegalizować związek, w którym funkcjonuje obecnie. Młodzi ludzie chcący sformalizowania związku potrzebują od 2 do 6 lat na podjęcie decyzji odnośnie do małżeństwa. Analizie poddano zależność dokonywanego wyboru od takich zmiennych, jak: wiek, płeć, środowisko zamieszkania, sytuacja materialna, aktywność zawodowa. Okazało się, że jedynie płeć determinuje dokonywane wybory. Mężczyźni bowiem, częściej niż kobiety, nie potrzebują sformalizowania związku, w którym funkcjonują (15% więcej mężczyzn niż kobiet). Mężczyźni potrzebują również więcej czasu na podjęcie decyzji o zalegalizowaniu związku. Kobiety zazwyczaj potrzebują od 2 do 4 lat, mężczyźni zaś od 4 do 6 lat. Pozostałe czynniki, tj. wiek, sytuacja materialna, aktywność zawodowa czy środowisko zamieszkania, nie mają większego wpływu na podejmowane decyzje.

Powody, dla których młodzi ludzie pozostawaliby w związkach nieformalnych zostały przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1. Przyczyny funkcjonowania w związkach nieformalnych

Table 1. The reasons for being in non-formal relationships

Przyczyny	Płeć osoby ankietowanej				Razem	
	Kobieta		Mężczyzna		N	%
	N	%	N	%		
Przyczyny materialne	4	25	2	16,66	6	21,43
Własna wygoda	6	37,5	10	83,33	16	57,14
Przeszkody rodzinne	0	0	0	0	0	0
Poczucie wolności i swobody	9	56,25	11	91,67	20	90,90
Przyczyny mieszkaniowe	0	0	2	16,66	2	7,14
Chęć sprawdzenia się przed ślubem	14	87,5	4	33,33	18	64,29
Łamanie konwenansów i tradycjonalizmu	3	18,75	0	0	3	10,71
Inne	1	6,25	0	0	1	3,57

Wyniki badań nie sumują się, bowiem ankietowani mogli dokonywać więcej jak jednego wyboru; procent wyliczono dla N1 = 16, N2 = 12, N3 = 28.

Źródło: Opracowanie własne.

Source: Author's research.

Zdecydowana większość respondentów (90%) jako przyczyny pozostawania w związkach nieformalnych wskazuje na poczucie wolności i swobody, następnie chęć sprawdzenia się przed ślubem (prawie 65% badanych) oraz własną wygodę (prawie 60% ankietowanych). Kobiety najczęściej pozostawanie w wolnym związku warunkują chęcią sprawdzenia się przed zawarciem małżeństwa (87,5% kobiet), zaś mężczyźni poczuciem wolności i swobody (prawie 92% badanych mężczyzn) oraz własną wygodą (nieco ponad 83% mężczyzn). Nie-wielki procent badanych wymienia przyczyny mieszkaniowe czy chęć łamania konwenansów i zrywania z tradycją jako powody wyboru alternatywnych form życia rodzinnego. Nikt natomiast nie wskazuje rodziny jako źródła dokonywanych wyborów.

Znajomość skutków prawnych

Wszyscy respondenci, niezależnie od rodzaju zadeklarowanego związku, zapytani zostali o znajomość skutków prawnych ewentualnego funkcjonowania w strukturach nieformalnych. Skutki prawne znane badanym młodym ludziom przedstawione zostały w tabeli 2.

Tabela 2. Skutki prawne funkcjonowania w związkach nieformalnych
Table 2. The legal consequences of being in non-formal relationships

Przyczyny	Płeć osoby ankietowanej				Razem	
	Kobieta		Mężczyzna		N	%
	N	%	N	%		
Nie znam	19	47,5	14	46,67	33	47,14
Rozdzielność majątkowa	9	22,5	4	13,33	13	18,57
Nieemożność uzyskania informacji w razie choroby partnera	5	12,5	4	13,33	9	12,86
Nieuregulowana kwestia nazwiska	3	7,5	6	20,0	9	12,86
Problem dziedziczenia	7	17,5	6	20,0	13	18,57
Problem ze zdolnością kredytową	2	5,0	4	13,33	6	8,57
Nie ma świadczeń alimentacyjnych	0	0	2	6,67	2	2,86
Inne	7	17,5	6	20,0	13	18,57

Wyniki badań nie sumują się, bowiem ankietowani mogli udzielić więcej jak jednej odpowiedzi; procent wyliczono dla N1 = 40, N2 = 30, N3 = 70.

Źródło: Opracowanie własne.

Source: Author's research.

Badania pokazały, iż wielu młodych ludzi decydując się na pozostawanie w związkach niesformalizowanych nie ma świadomości skutków prawnych swoich decyzji (57,1% osób wybierających związki nieformalne). Co ciekawe to osoby, które wybierają związki małżeńskie częściej znają regulacje prawne, zaś osoby pozostające w związkach niesformalizowanych nie mają takiej świadomości. Dotyczy to szczególnie mężczyzn, bowiem 75% z nich przyznaje, że nie zna ewentualnych skutków funkcjonowania w wolnym związku. Prawie 50% wszystkich ankietowanych nie potrafi podać nawet jednego aspektu prawnego związanego z pozostawaniem w niezalegalizowanym układzie partnerskim.

Kobiety wskazują przede wszystkim kwestie: „rozdzielności majątkowej (22,5% badanych kobiet) i problem dziedziczenia” (17,5%), mężczyźni zaś: „nieuregulowaną kwestię nazwiska” i „problemy spadkowe” (po 20% ankietowanych mężczyzn). Spory procent badanych wskazuje też skutki nie skategoryzowane w tabeli, a zaznaczone jako „Inne”. Wśród nich znalazły się m.in.: „trudności w sprawach urzędowych”; „kwestie opieki nad dzieckiem w sytuacji rozstania”; „możliwość rezygnacji ze związku w każdej chwili bez żadnych konsekwencji”; „chęć wyciągnięcia pieniędzy z budżetu państwa”; „niemożność adoptowania dziecka” czy po prostu niezrozumienie pytania.

Wpływ funkcjonowania rodziców w związku nieformalnym na ich potomstwo w opinii badanych studentów

Dla większości młodych ludzi naturalną konsekwencją bycia w związku jest posiadanie dzieci (tylko 7,5% badanych kobiet i niespełna 7% mężczyzn nie chce mieć potomstwa), dlatego też pytaniem podsumowującym było określenie wpływu pozostawania w związku nieformalnym na pojawiające się potomstwo. Kategorie odpowiedzi zostały zamieszczone w kolejnej tabeli 3.

Tabela 3. Wpływ pozostawania rodziców w związku nieformalnym na pojawiające się potomstwo

Table 3. The influence of being in non-formal relationships on children

Przyczyny	Płeć osoby ankietowanej				Razem	
	Kobieta		Mężczyzna		N	%
	N	%	N	%		
Nie ma żadnego	5	12,5	8	26,67	13	18,57
Brak stabilizacji i poczucia bezpieczeństwa	8	20,0	6	20,0	14	20,0
Problemy z rówieśnikami	3	7,5	2	6,67	5	7,14
Dziecko może nie zostać ochrzczone	2	5,0	0	0	2	2,86

cd. Tabeli 3.

Poczucie inności i gorszości u dziecka	4	10,0	2	6,67	6	8,57
Brak tolerancji ze strony rodziny i otoczenia	5	12,5	1	3,33	6	8,57
Zanik tradycyjnych wartości, tj. dom, rodzina	1	2,5	6	20,0	7	10,0
Ma wpływ na rodzaj związku, jaki wybiorą dzieci w przyszłości	6	15,0	0	0	6	8,57
Nie wiem	5	12,5	0	0	5	7,14
Inne	3	7,5	6	20,0	9	12,86

Wyniki badań nie sumują się, bowiem ankietowani mogli udzielić więcej jak jednej odpowiedzi; procent wyliczono dla N1 = 40, N2 = 30, N3 = 70.

Źródło: Opracowanie własne.

Source: Author's research.

50% mężczyzn i 26,5% kobiet funkcjonujących w wolnych związkach uważa, że ich układ z partnerem nie ma/nie będzie miał żadnego wpływu na potomstwo, bowiem wolny związek: „nie stanowi przeszkody do stworzenia pełnej i dobrze funkcjonującej rodziny”; „rodzaj związku nie ma znaczenia, gdy oboje rodzice wychowują dziecko i dbają o nie”; „nasze relacje są takie same jak w każdej innej rodzinie, my tylko nie zawieramy związku małżeńskiego”. Tylko jedna z kobiet, wybierających związek małżeński, uważa, że rodzaj związku nie ma negatywnego wpływu na dziecko, a wynika to z przyjętego nowoczesnego stylu życia, gdzie „większość osób w dzisiejszych czasach woli być w wolnym związku i mieć dzieci”.

12,5% kobiet nie ma zdania w tej kwestii, zaś wszyscy pozostali respondenci uważają, że związek niesformalizowany ma negatywny wpływ na pojawiające się potomstwo i argumentują to w następujący sposób: „dziecko nie może wychowywać się bez ojca lub przebywać z rodzicami na zmianę”; „moja rodzina nie zaakceptowałaby dziecka bez ślubu”; „dziecko byłoby napiętnowane w środowisku i w kościele, gdybyśmy nie mieli ślubu”; „dziecko mogłoby być wyśmiewane przez rówieśników, gdyby rodzice nie mieli ślubu”; „dziecko nie miałoby poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji”; „dziecko byłoby zdezorientowane”; „dziecko może nie zostać ochrzczone i nie będzie włączone do kościoła”; „rodzaj związku może mieć wpływ na relacje zawierane przez dziecko w dorosłości”; „dla mnie sakrament małżeństwa jest świętością i wyznacznikiem pewnych zasad oraz wartości, które chcę wpoić własnemu dziecku, wszelkie inne formy są złym przykładem dla dzieci”; „dziecko może mieć poczucie gorszości i inności”.

Aż 20% badanych uważa, że głównie brak stabilizacji i poczucia bezpieczeństwa niekorzystnie wpłynie na prawidłowy rozwój dziecka, kolejna, równie

liczna, grupa obawia się konsekwencji braku akceptacji w środowisku rodzinnym, lokalnym, rówieśniczym czy kościelnym. Kobiety najczęściej martwią się o chrzest dla potomka, o rodzaj wybieranych w przyszłości związków, o akceptację w rodzinie i otoczeniu, zaś mężczyźni zwracają uwagę na zanik tradycyjnych wartości, tj. dom i rodzina.

Podsumowanie

Wyniki badań przedstawione w niniejszym opracowaniu trudno odnieść do szerszych danych, bowiem brak wiarygodnych, rejestrowanych informacji dotyczących rozmiarów występowania alternatywnych form życia rodzinnego. W większości badań dominuje podział ze względu na strukturę – rodziny pełne i niepełne, oraz ze względu na posiadanie potomstwa – rodziny z dziećmi i bez dzieci (Spis Powszechny 2002, Krystyna Slany, S. Kawula)⁶. Slany podkreśla także, że obecnie nasila się w europejskich kręgach kulturowych krytyka wymiaru instytucjonalnego małżeństwa, a jego pozycja ulega zmianom na korzyść dla wszelkiego typu form alternatywnych⁷.

Z badań autorki wynika, iż 60% ankietowanych zdecydowałoby się od razu na tradycyjną formę zakładania rodziny, poprzedzoną zawarciem związku małżeńskiego, z pozostałych respondentów, opowiadających się za alternatywnymi formami życia rodzinnego, tylko niespełna 10% kobiet (2 osoby) i 25% mężczyzn (3 osoby) docelowo nie zalegalizowałoby swego związku, co stanowi około 7% wszystkich badanych. Podkreślić należy, iż dla respondentów znacznie mają tradycyjne wartości przekazywane z pokolenia na pokolenie, opinia środowiska i rodziny, a także stosunek Kościoła. Zbliżone analizy opinii młodych ludzi w wieku 18–26 lat dokonywał Dyczewski⁸ pokazując, że szczęśliwe życie w rodzinie jest podstawowym celem życiowym młodzieży.

Bibliografia

Dyczewski L., *Małżeństwo i rodzina upragnionymi wartościami młodego pokolenia*, [w:] L. Dyczewski (red.), *Małżeństwo i rodzina w nowoczesnym społeczeństwie*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2008.

⁶ *Gospodarstwa domowe i rodziny. Narodowy Spis Powszechny ludności i mieszkań*, GUS, Warszawa 2003; K. Slany, *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, Zakład Wydawniczy „NOMOS”, Kraków 2002, s. 7; S. Kawula, *Pedagogika społeczna...*, dz. cyt., s. 126–127.

⁷ K. Slany, *Alternatywne formy życia...*, dz. cyt., s. 7.

⁸ L. Dyczewski, *Wymagania młodzieży o małżeństwie i rodzinie, pomiędzy tradycją a nowoczesnością*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2009, s. 49.

- Dyczewski L., *Wyobrażenia młodzieży o małżeństwie i rodzinie, pomiędzy tradycją a nowoczesnością*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2009.
- Gębuś D., *Czy kryzys rodziny? Plany życiowe młodych ludzi u progu dorosłości*, [w:] J.M. Garbula, A. Zakrzewska, W. Sawczuk (red.), *Świat rodziny. Perspektywa interdyscyplinarna. Wobec trwania i zmiany*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013.
- Gospodarstwa domowe i rodziny. Narodowy Spis Powszechny ludności i mieszkań 2002*, GUS, Warszawa 2003.
- Jabłoński D., Ostasz L., *Zarys wiedzy o małżeństwie, kohabitacji, konkubinacie. Perspektywa antropologii kulturowej i ogólnej*, Adiaphora, Olsztyn 2001.
- Kawula S., *Pedagogika społeczna. Dzisiaj i Jutro*, Wydawnictwo „Akapit”, Toruń 2012.
- Kwak A., *Alternatywne formy życia rodzinnego – ciągłość i zmiana*, [w:] H. Cudak (red.), *Rodzina polska u progu XXI wieku*, MWSHP, Łowicz 1997.
- Kwak A., *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005.
- Rosset E., *Rozwody*, PWE, Warszawa 1986.
- Slany K., *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków 2002.

